

УДК 27-4

А. М. Сидорак
аспірант

Українського католицького університету

ЕКЗИСТЕНЦІЙНО-АСКЕТИЧНИЙ ВИМІР ДУХОВНОГО ДОСВІДУ
ПРЕПОДОБНОГО СИЛУАНА АФОНСЬКОГО

Преподобний Силуан Афонський (у світі – Семен Іванович Антонов) народився у бідній селянській родині в 1866 році. У 1892 році прибув на Афон, де протягом 46 років жив монотонним монастирським життям простого ченця [9, с. 12]. Відійшов він у вічність у 1938 році. Найбільш відомою його біографією є книга архимандрита Софронія Сахарова «Старець Силуан» [9], головна мета якої полягала, швидше, у змальовуванні духовного профілю подвижника, ніж у чітко хронологічному поданні зовнішніх подій життя.

Архимандрит Софроній говорить про те, що Силуану «було дано щось виключно грандіозне» [5, с. 105], крім того, історія Землі не знає більш високого подвигу, ніж той, який був запропонований йому Господом. Силуану було від Бога дано жити так, що передавав йому Христос словами: «Держи ум твій в аді» [5, с. 105]. Софроній Сахаров переконаний, що це екзистенційне пережиття є одним із тих найвищих переживань, які, за словами Ісаака Сирійського, даються лише одному із поколінь [5, с. 105].

Такий наголос на важливості того, що отримав Силуан як дар спонукає більш глибоко застановитись над цим феноменом. У цьому дослідженні буде йти про подію, яка мала місце в одному з переломних моментів життя Силуана – моменті, коли Силуан, досягнувши певних успіхів у духовному житті, зіткнувся з труднощами, причину яких він не міг збагнути.

Актуальність цього дослідження полягає у тому, що проблема орієнтирів у християнському духовному житті є, як ніколи, актуальною у наш час. Час, який змінив глибину екзистенційного сприйняття людини свого буття на шалений темп щоденної гонитви за часом, який завжди біжить попереду. Швидкість зміни подій зовнішнього життя, яка пов'язана з інформаційною революцією, майже не залишає часу та сил на розвиток людини у глибину, весь час спонукаючи до відкриття нових інформаційних горизонтів, які стають доступними не в останню чергу завдяки розвитку комунікаційних технологій.

У такій ситуації свідчення людей, які жили в іншу епоху, мали своїми цінностями християнські ідеали, намагались слідувати їм і, зрештою, досягли у цій своїй не одне десятиліття виконуваний щоденній роботі, потребують глибокої застанови, аніж просто сприйняття на чисто інформаційному вимірі як набір фактів про ще одне явище буденності. Така застанова однозначно призведе до переосмислення місця людини у житті, її відносин до екзистенційно важливих для кожної людини речей – її кінечності в часі і просто-

рі, таємниці існування гріховності як причини страждання, перспективи духовного росту та глибоко захованого у душі релігійного виміру.

Серед досліджень, які вивчали цю тему, треба, у першу чергу, виділити статтю протоієрея А. Геронімуса «Одкровення преподобного Силуана» [1], в якій автор розглядає пораду тримати ум в пеклі і не падати у відчай, як одкровення, яке отримав Силуан. Для того, щоб зрозуміти це одкровення, автор звертається до передання Церкви. Зокрема, він вдається до аналізу вчення Максима Ісповідника стосовно різних модусів буття [1, с. 47] і через цю призму звертається до спадщини преподобного Силуана. Другим важливим джерелом дослідження є аналіз цієї події архимандритом Софронієм Сахаровим. Специфікою цього аналізу є те, що його думки стосовно цієї події розкидані по різних його творах [4–7; 9] і, по суті, стали головним матеріалом для нашого дослідження цієї важливої теми.

Перебуваючи в монастирі, Силуан вів досконале зовнішнє чернече та внутрішнє духовне життя¹. Проте, незважаючи на це, він «не умів ще «оберігати розум»; молячись, він не зупиняв уяву, через яку діють демони» [9, с. 50], що приводило до різноманітних псевдо-містичних переживань, які проявлялись то світлом, яке освічувало усе його нутро, то явною присутністю потворних істот, які ночами наповнювали його келію та перешкоджали молитві і навіть за дня являлись йому та розмовляли з ним [9, с. 51]. Усе це підводило його до небезпечної межі і вимагало пошуку причини таких явищ для зупинення їх. Уже після того, як він отримав слова від Господа – тримати розум у пеклі і не падати у відчай, він сам усвідомив причину того, чому біси не давали йому молитися², що привело його до тієї критичної ситуації, коли він із глибини душі заголосив до Бога і, зрештою, отримав ті знамениті слова про тримання розуму в пеклі: «У перший рік після отримання Святого Духа я думаю: гріхи мені Господь простив; чого мені ще більше потрібно? Але не так треба думати. Хоча гріхи прощені, усе життя потрібно про них пам'ятати і сумувати, щоби зберегти сокрушення. Я так не робив і багато натерпівся від бісів. І я дивувався, що зі мною робиться: душа моя знає Бога і Його любов; як же мені приходять погані думки?» [9, с. 407].

Треба зазначити, що те «грандіозне», що було дано Силуану, та порада про тримання розуму в пеклі, пов'язані не з однією подією, але з двома. Першою такою важливою подією в його житті було явлення йому Живого Христа³, яке дало прямий екзистенційний досвід Божого життя, яке є

¹ Аналізуючи своє життя, він пише: «Довго я не міг розібратись, що зі мною. Думаю: людей я не осуджую; поганих думок не приймаю; послух чиню справно; в іді є повздержливий; молюсь безперестанно; чому біси повадились до мене?» [9, с. 556].

² З одного боку, вони являлись йому і перешкоджали молитві, з іншого – мова також йде про усвідомлення гріховності власного серця, неможливості запобігти появі у свідомості гріховних думок. Архимандрит Софроній привідкриває таємницю тієї боротьби в одному із своїх листів, де він описує про свою зустріч із Силуаном: «Він дав записки із свого життя про духовну боротьбу, коли він не міг подолати у собі гріха в плані думки, тобто коли в думках проходить осудження, у серці буває неприязнь, холодний погляд, відштовхування людини, байдужість до неї і так далі» [6, с. 32].

³ Явлення Христа передувало період важкої духовної боротьби проти демонських навіювань, які то зносили недосвідченого монаха на небеса, то кидали його майже до відчаю. Ця нелегка боротьба мала місце, незважаючи навіть на те, що він вів суворе аскетичне життя – спав лише моментами 15–20 хвилин, сидячи на табуретці без спинки – за добу виходило 1,5–2 години на сон. Інший час – молитва та важка фізична праця [9, с. 32]. Архимандрит Софроній пише, що Силуан дійшов до межі відчаю, що привело його до думки, що Бога неможливо умолюти. Силуан сам описав: «І відчув я в душі, що Бог немилосердний та невмолимий. Продовжувалося це зі мною годину або трохи більше. Дух цей такий важкий і томливий, що страшно про нього і згадувати. Душа не в силах понести його довго. У ці хвилини можна загинути на усю вічність» [9, с. 584]. Це було якраз у передвечірній час. А вже під час вечірньої служби він пережив зустріч із живим Христом. Детально описане місце тієї зустрічі архимандритом Софронієм з особливою силою підкреслює реалістичність цієї події: «В цей же день, під час вечірньої, у церкві святого пророка Іллі, що на млину, направо від царських воріт, де знаходиться місцева ікона Спасителя, він побачив живого Христа» [9, с. 33]. Силуан описує, що побачив на місці ікони живого Господа, і благодать Святого Духа наповнила душу і все тіло, і він пізнав Духом Святим, що Ісус Христос є Бог [9, с. 585].

відкритим для людського сприйняття і дало розуміння величчю Божої любові та неописаного людськими термінами феномена Христової покори. Пізніше архимандрит Софроній напише: «Усе видіння тривало лише мить, але у цій миті була вічність та безмірність об'ємів любові Божої» [5, с. 31]. Ця подія мала одне з найважливіших значень для усього подальшого його життя, адже показала головну ціль людського буття⁴. Так, у внутрішньому діалозі з Господом стосовно того, що робити, щоб подолати гордливі думки, Силуан говорить: «Господи, Ти милостивий, знає Тебе душа моя; скажи мені, що маю я робити, щоби змирилась душа моя?» [9, с. 557]. Тут із великою долею ймовірності можна стверджувати, що він посилається на досвід зустрічі з живим Христом, який залишив незгладимий слід у його свідомості.

Другою переломною подією було отримання слів стосовно того, щоб тримати розум у пеклі і не падати у відчай⁵. Ця подія показала шлях, яким можна наблизитись до пізної раніше Божої покори, тієї покори, яка стала головною ціллю усього подальшого життя. Стосовно цього виразу (тримати розум у пеклі і не падати у відчай) архимандрит зауважує: «Ніхто не може збагнути цей вираз та онтологічного значення цих слів без досвіду, даного людині Самим Богом. Такий об'єм людини виходить за межі усіх понять індивідуального порядку!» [5, с. 33].

При перебуванні ума Силуана в пеклі, разом з екзистенційним пережиттям стану пеклових терпінь у його свідомості є присутні і прагнення до Бога, пам'ять про зустріч з Яким залишилась із ним на все життя, і покірне очікування на Його допомогу у визволенні з пеклового стану упалої душі: «З тих пір я тримаю розум свій у пеклі, і горю в похмурому вогні, і сумую за Господом, і слізно шукаю Його і кажу: «Скоро я помру і поселюсь у похмурої темниці пекла, і один я буду горіти там, і сумувати за Господом, і плакати: «Де мій Господь, Якого знає душа моя». І велику користь отримав я від цієї думки: розум мій очистився і душа віднаїшла спокій» [9, с. 557].

Фактично, усе подальше його життя проходило в екзистенційному просторі між цими найважливішими для нього подіями; хоч в часі воно йшло далі прямолінійно, відраховуючи рік за роком звичайного людського життя, але в якомусь іншому вимірі, вимірі, де рух людини вимірюється ступенню наближення до образу Бога в людині, він здійснював свій основний рух, який повністю оволодів його свідомістю, залишивши усі події звичайного земного життя, немов фоном до цього справжнього Божого Життя, яке почало текти в його жилах. Рух Силуана був у тому третьому вимірі, про який можна сказати як і про рух углиб – до своєї Богоподібності, так і рух у висоту до все тіснішого пізнання Того, Хто Є і Хто є найвищою Мудрістю, Любов'ю та Силою. У цьому вимірі Силуан, безперечно, прогресував дедалі глибше і водночас дедалі вище.

Суть пекла та духовно-психологічний вимір гріхопадіння. У словнику біблійного богослов'я читаємо, що саме слово *αἶψα* відповідає єврейському «шеол», хоча і не має того самого значення. Сімдесяті перекладачі часто перекладали цим словом єврейське «шеол». Гадали, що шеол десь під землею. Тому Павло використовував цей образ, го-

ворячи, що Христос «зійшов і в найнижчі частини землі» (Еф. 4:9)» [8, с. 542].

Героніму пов'язує вогонь вічний з енергійністю пекла [1, с. 54]. Той самий вічний вогонь є вогнем благо-буття Божественної любові для тієї волі, яка вибирає добро. І одночасно він є вогнем зло-буття, вогнем вічних мук для злої волі [1, с. 55]. Таємничим чином Бог є присутній усяди: «Не попираючи свободної волі сотворених осіб, Бог таємничо перебуває там, де Його немає, залишаючись не непричасним до тих, які відмовились від причастя <...> Бог є невидимий у тій культурі, яка ставить себе у добровільну автономність (секулярній культурі), при цьому Він не відсутній у ній, але прихований у Своему незбагненному терпінні та покори» [1, с. 54].

Преподобний Юстин Попович зазначає, що пекло є місцем, куди відходять грішні душі після Індивідуального суду, і саме слово *ἄδης* – є від *ἄ* та *είδος* і означає місце, де немає світла, темінь, де нічого невидно [3, с. 55]. Дуже влучно цей же автор розкриває сам механізм пережиття тих людей, які після смерті попадають у пекло: «Добровільно поєднанні з гріхами та просякнуті ними у земному житті, грішні душі не можуть механічно звільнитись від них із виходом із тіла чи входженням у загробне життя; тим більше після праведного приговору Індивідуального суду Божого, на якому жодна грішна душа не звільняється насильно від полюблених нею гріхів, перетворених нею за час життя у тілі на щось подібне до складової частини своєї істоти. Тому стан грішних душ за гробом подібний до стану, в якому вони перебували на землі, з цією різницею, що, позбавлені тіла, вони усю жахливу реальність своїх гріхів тримають у собі, переживають її як щось своє, не можуть нікуди від неї подітись і не мають жодного предмету поза собою, щоб перенести на нього цю реальність. Після Індивідуального суду грішні душі відразу ж потрапляють у місце суму та мук, проте сила відчуттів та усвідомлення цього суму та цих мук є співмірною ступеню гріховності» [3, с. 53].

Таке екзистенційне переживання пекла, яке автор описує як пережиття, яке мають ті, хто вже перейшов межу земного життя, було дано пережити Силуану. І тут у разі із Силуаном йдеться, швидше, не про існування якихось грубих гріховних прив'язань, а про усвідомлення великої прірви між екзистенційною пам'яттю від явління живого, безмежно доброго, покірного та милосердного Бога та неможливістю відповісти усім своїм еством на поклик Бога до обоження, уподібнення Йому. У цій перспективі цікавими є слова П.Н. Євдокимова: «За справедливістю, усі мають йти в пекло, але у кожного є частинки раю та пекла. Божественний меч проникає в глибини людські, здійснює розділення, яким виявляється, що те, що було дано Богом як Дар, не було прийняте та актуалізоване, і саме ця пустота становить сутність адського страждання: нереалізована любов, трагічна невідповідність образу та подоби» [2, с. 121].

Тримання розуму в пеклі і надія на Господа – як дієвий метод духовної досконалості. Самі слова Господа («тримати розум у пеклі і не впадати у відчай») не лише відкривають таємницю екзистенційного пережиття пекла Силуаном, але є свого роду керівництвом для дії, інструкцією для виходу із цього стану. На цьому аспекті наголошують як сам Силу-

⁴ Сам Силуан пише про це так: «З тих пір, як пізнав я Господа, душа моя тягнеться до Нього і ніщо мене більше не веселить на землі. Але єдина моя веселість – Бог. Він – моя радість; Він – моя сила; Він – моя премудрість; Він – мое багатство» [9, с. 585].

⁵ Отриманню цих слів від Господа теж передував період драматичної боротьби за чистоту серця та чисту молитву до Господа. Як і у разі явлення живого Христа, ці слова Силуан отримав після усвідомлення безуспішності людських зусиль для звільнення від гріховності, від впливу супротивних сил, які перешкоджали здійсненню молитви. В одному з таких моментів, коли супротивні сили перешкоджали молитві, Силуан звернувся до Господа про пораді: «Господи, Ти бачиш, що біси не дають мені молитись. Дай мені думку, що я маю зробити, щоби біси відійшли від мене», на що отримав у душі відповідь про те, що гордливі завжди страждають від бісів, і тоді на друге прохання про те, про що потрібно роздумувати, щоб душа була покірною, отримав слова: «Тримай розум у пеклі і не падай у відчай». Після того, як він почав так чинити, то зміг уже констатувати, що душа віднаїшла спокій у Господі [9, с. 588].

Пізніше вже його учень, архимандрит Софроній зазначає важливість тієї поради для Силуана: «Це слово було для нього початком перемоги, було виходом до вселенської любові. Він вже припинив боятись, засуджував себе до пекла. І тоді зникали усі засудження людей, залишалось одне лише співстраждання. І, оскільки у цьому стані людина дійсно нікого не засуджує, не відкидає, усе терпить, усьому хоче добра, Духу Божому легко з'явитись і торкнутись людини» [6, с. 33].

ан, так і архимандрит Софроній. Усе подальше життя після цієї ночі, коли були сприйняті ці слова, було направлено на здобуття покори. Екзистенційний стан Силуана можна було схарактеризувати як жах пекла, з одного боку, і надію на милосердя Бога, з іншого. Такий стан давав покору, притягував благодать та одночасно звільняв від тиранії гріховних помислів⁶.

Архимандрит Софроній пише, що Силуан «отримав від самого Бога одкровення про сутність первородного гріха і про шляхи до відновлення подоби Божої у людини» [5, с. 106]. Слова, які були написані Силуаном, дають зрозуміти, що стремління до покори, зрештою оволодіння нею, дає змогу зберігати дієвість тих дарів Бога, які людині були явлені: «Ти приховувався від мене, щоби душа моя навчилася покори, бо без покори не може зберегтись у душі благодать і душу мучить глибока зневіра. Коли ж навчиться душа покори, тоді ні зневіра, ні журба не наближається до душі, тому що Дух Божий тішить її і веселить» [9, с. 419].

Вчення про два види покори. Щоб правильно зрозуміти сприйняття слів стосовно тримання розуму в пеклі, важливо згадати про два види покори, де одна здобувається певною настановою свідомості, яка формується під дією благодаті стосовно факту власної гріховності, а друга є даром Бога і має зовсім іншу природу, вона притаманна самому Христу⁷ Силуан після явлення Живого Христа на усе життя запам'ятав момент зустрічі із Ним, запам'ятав ту неземну покірність та любов Господа⁸. Саме усвідомлення далекості від такої покори, що підтверджувалось приходом «високих» думок про себе, було уже саме по собі гнітючим переживанням і супроводжувалось нелегкою боротьбою супроти таких думок.

Бачення свого гріха є першою зовнішньою ознакою приходу Божого світла у людське життя. Архимандрит зауважує, що перша дія Божого світла полягає якраз не в тому, щоб бачити Царство Боже, а в тому, щоб пережити наш віддалений стан від Бога, зіснуту гріхом природу. Таке розуміння дає можливість усвідомити екзистенційний стан відлучення від Бога [7, с. 233–234]. Архимандрит Софроній відкриває завісу над важливістю покаяння навіть у той момент, коли людина для осягнення духовної досконалості виконує майже все, що вона має чинити: «Умова, необхідна для нашого спасіння, – не переставати усвідомлювати нашу недостатність навіть у кращих проявах наших; «блаженні вбогі духом» <...> «Так і ви, коли виконаєте усе наказане вам, кажіть: ми раби нічого не варті, тому що зробили, що повинні були зробити» (Лк. 17:10). Великий досвід отців наших показав, що як тільки ми втрачаємо цей покірливий стан, як тільки ми стаємо задоволені собою, так усі наступні висхідні сходишки блаженств падають. І, навпаки, коли ми сокрушені свідомістю нашої віддаленості від досконалостей Божих до відчаю, тоді в нас починає діяти благодать, яка підіймає нас до престолу Всевишнього» [7, с. 33].

Архимандрит Софроній розвиває та поглиблює вчення про вищий тип покори. Він доходить висновку, що Христос не лише мав у собі цей вищий тип покори немов невід'ємний атрибут, але постійно проявляв її у щоденному житті. Так у моменти, коли люди були захоплені величчю тих справ, які творив Христос, Він згадував про те, що по-людськи принижує, що Син Людський буде відданий під суд та засуджений на ганебну смерть. Так і в момент, коли одна жінка вилила йому на голову дороге миро, він говорить про своє погребіння [5, с. 202].

Про другий вид покори, який не здобувається своєю силою і є даром від Господа, і не просто даром, але є невід'ємною частиною Господа говорить Йоан Ліствичник: «Смиреномудрість є безіменною благодаттю душі, ім'я якої лише тим відома, які пізнали її власним досвідом, вона є невимовне багатство, Боже найменування, бо Господь говорить: навчійся не від ангела, не від людини, не від книги, але від Мене, тобто від Мого у вас вселення та осіяння, і дії, бо лагідний є і покірний серцем і помислами, і образом думок, і віднайде спокій душам вашим від боротьби та полегшення від спокусливих помислів (Мт. 11:29)» [10, с. 204].

Саме цей дух неземної покори став тим дорогоцінним бісером, якого, покинувши все земне, хотів, у першу чергу, віднайти Силуан⁹. В одному місці він визнає, що саме духа покори, якому так радіє Господь, хотів би отримати найперше серед усіх дарів Бога [9, с. 559]. Тієї покори, свідченням якої і було усе подальше життя Силуана, яке зробило з нього те єство, про яке архимандрит Софроній писав як про «найбільше явище», яке він зустрів у своєму житті [5, с. 31], хоч і зустрічав не одну сотню духовних подвижників, що ще більше підтверджує глибину обоження особистості Силуана.

Підсумовуючи все вищеписане, можна сказати, що порада Силуану тримати розум у пеклі і не впадати у відчай, стала у подальшому його житті головним методом сходження до останніх сходинок християнської досконалості. Саме ця порада перетворилась на цю духовну вправу, у практикування якої був задіяний увесь попередній духовний досвід праведного життя Силуана.

Екзистенційний досвід пережиття адських терпінь став тим пережиттям, яке з усією силою відкрило правду про факт відсутності людської природи після гріхопадіння, факт віддаленості образу людини від її Першообразу. Глибина цього досвіду була настільки вражаючою, що усі гріховні пристрасті втрачали владу над людиною.

Пам'ять про пережиття зустріч із живим Христом, другий вид покори – Божественну покору та любов – давала почуття надії на визволення з відчаю, який є невід'ємною складовою частиною пелових терпінь. Сам відчай походив від усвідомлення міри зіснутості Божого образу в людині, як також від усвідомлення факту відлучення людини від свого джерела життя – від Бога, який Єдиний лише – Існуючий, тоді як усі інші учасники буття існують лише завдяки Його силі, доброті та мудрості.

⁶ Силуан зазначав: «Господь навчив мене, як потрібно упокорюватись: «Держи розум твій у пеклі і не впадай у відчай». І цим перемагаються вороги; а коли я розумом виходжу з вогню, то помисли знову отримують силу» [9, с. 297].

⁷ Коментуючи розуміння покори Силуаном, архимандрит Софроній зазначає: «Інакше – аскетична покора, і інакше – Христова Божественна, яка не може бути описана, в якій немає елементів відносності. Вона носить характер абсолютний і ніякого порівняння з чим-небудь немає. Тоді як аскетична покора відносна і виражається принципом «я гірший за всіх», Христова покора властива Його любові. Це покора, якій Господь рекомендує учитись, наслідуючи Його, не створена, а властива Самому Богу» [5, с. 201–202].

⁸ Архимандрит Софроній пише про Силуана: «Йому з перших днів монашого подвигу було дано відчуття Божественну нестворену Покору Бога, і він говорив, що покора Христа неописана. Носити її у собі і бути під її дією постійно людина не може – вона виходить із цього світу <...> для багатьох людей остання степінь монашого життя – це упокорюватись і вважати себе гіршим за усе творіння. І те, про що говорить Силуан, йде далі від цього – він говорить про покору Христову, дійсно, як Божественний стан. Це атрибут Божественної любові» [5, с. 251–252].

⁹ «Я став робити, як навчив мене Господь, і насолодилася душа мого спокоем у Господі, і тепер день і ніч прошу я у Бога Христової покори. <...> Я знаю її, хоча здобути не можу. Я знаю її від благодаті Божої, проте описати не умію. Я шукаю її, як дорогоцінний, світлий бісер. Вона приємна для душі і солодша за цілий світ <...> Дух Святий на землі живе в нас, і Він нас просвічує, Він дає нам пізнати Бога. Він дає нам любити Бога. Він дає нам мислити про Бога. Він дає нам дар слова. Він дає нам славословити Господа. Він дає нам радість та веселість» [9, с. 558].

Література

1. Геронимус Александр, протоиерей. Одрокровение преподобного Силуана / Преподобный Силуан и его ученик архимандрит Софроний: По материалам «Силуановских чтений» / Сост. А.Л. Гуревич. Клин: Христианская жизнь, 2001. С. 45–63.
2. Евдокимов П.Н. Женщина и спасение мира: О благодатных дарах мужчины и женщины. Минск: «Лучи Софии», 1999. 272 с.
3. Попович Иустин, преподобный. Догматика Православной Церкви: Эсхатология. М. Издательский Совет Русской Православной Церкви, 2005. 114 с.
4. Сахаров Софроний, архимандрит. Видеть Бога как Он есть. Изд. 3-е, исправленное. Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2006. 398 с.
5. Сахаров Софроний, архимандрит. Духовные беседы. Том 2-й. Изд. 1-е. Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, 2007. 336 с.
6. Сахаров Софроний, архимандрит. Письма в Россию. 3-е изд. СТСЛ, 2010. 288 с.
7. Сахаров Софроний, архимандрит. Таинство христианской жизни. Свято-Иоанно-Предтеченский монастырь, Свято-Троицкая Сергиева Лавра, 2009. 272 с.
8. Словник біблійного богослов'я. За редакцією К. Леон-Дюфура та ін. Жовква: Місіонер, 2010. 992 с.
9. Старец Силуан. Краматорск: Тираж 51, 2009. 671 с.
10. Преподобный Иоанн, игумен Синайской горы. Лествица. Москва 2002. 444 с.

Анотація

Сидорак А. М. Екзистенційно-аскетичний вимір духовного досвіду преподобного Силуана Афонського. – Стаття.

Автор досліджує найдраматичніші події духовного досвіду преподобного Силуана Афонського – екзистенціальний досвід пекла і знаходження виходу з цієї ситуації. Він розглядає відомий вислів «Тримай свій розум в аді і не падай у відчай» – слово, дане Богом преподобному Силуану в одну ніч, коли він боровся із демонами.

Автор звертає увагу на аскетичний, онтологічний і психологічний аспекти цієї поради. Він досліджує християнське розуміння пекла в контексті духовного і психологічного виміру гріхопадіння. Крім того, автор розглядає теорію про два види покаяння. Дослідник доходить висновку, що екзистенційний

досвід аду та пам'ять про покаяння Христову – два полюси, між якими протікає духовне життя преподобного Силуана.

Ключові слова: християнство, покаяння, містицизм, аскетизм, Святий Силуан Афонський, Софроній Сахаров.

Аннотация

Сидорак А. М. Экзистенциально-аскетическое измерение духовного опыта преподобного Силуана Афонского. – Статья.

Автор исследует драматические события духовного опыта преподобного Силуана Афонского – экзистенциальный опыт ада и нахождения выхода из этой ситуации. Он рассматривает известное выражение «Держи свой ум во аде и не отчаивайся» – слово, данное Богом преподобному Силуану в одну ночь, когда он противостоял демонам.

Автор обращает внимание на аскетичный, онтологический и психологический аспекты этого совета. Он исследует христианское понимание ада в контексте духовного и психологического измерения грехопадения, кроме того, рассматривает теорию о двух видах смирения. Исследователь приходит к выводу, что экзистенциальный опыт ада и память о смирении Христа – два полюса, между которыми имеет место духовная жизнь преподобного Силуана.

Ключевые слова: христианство, смирение, мистицизм, аскетизм, святой Силуан Афонский, Софроний Сахаров.

Summary

Sydorak A. M. Existential-ascetic dimension of spiritual experience of Saint Silouan the Athonite. – Article.

The author investigates most dramatic event of the spiritual experience of Saint Silouan of Athos – the existential experience of hell and finding a way out of this situation. He explores the famous saying “Keep your mind in hell and despair not”, the word given by God, St. Silvanus one night as he struggled badly with demons.

The author draws attention to the ascetic, ontological and psychological dimensions of this advice. He examines the Christian understanding of hell in the context of spiritual and psychological dimension lapse from virtue. The author also investigates the theory of two types of humility. The researcher concludes that existential experiences hell and the memory of the humility of Christ – the two poles between which flows the spiritual life Silouan.

Key words: christianity, humility, mysticism, asceticism, Saint Silouan of Mount Athos, Sophrony Sakharov.